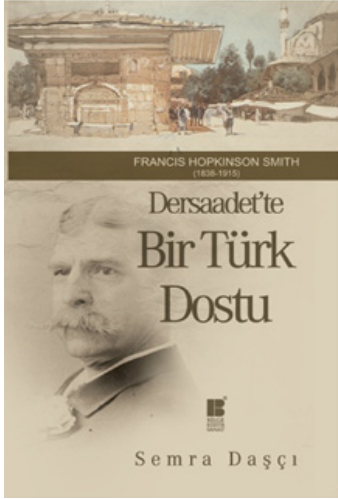

SEMRA DAŞCI, *Dersaadet'te Bir Türk Dostu: Francis Hopkinson Smith (1838-1915)*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2012, 152 sayfa, ISBN: 978-605-5261-24-5.

“Ermeni Meselesi”nin çok yönlü boyutu içerisinde, 1915 zorunlu tehciri öncesinde uluslararası nitelik kazanmasında ve başta İngiltere olmak üzere Avrupalı Büyük Güçler ile Amerika Birleşik Devletleri'nin Osmanlı Ermenileri lehine siyasi ve askeri

müdahalede bulunması için kamuoyu desteğinin sağlanmasında propaganda çalışmalarının önemi büyük olmuştur. Bu çalışmaların hedefinde ise, özellikle 1894-1896 yılları arasında ivme kazanan Ermeni isyanları sırasında, Türklerin kötülenip, Ermenilerin yüceltilmesine odaklanan mektup, makale ve kitaplar üzerinden “Konuşulmaz Türk” - “Korkunç Türk” - “Barbar Türk” imajının Avrupa ile birlikte Amerika Birleşik Devletleri'nde de yaygınlaştırılması yer almıştır. Propaganda çalışmalarında kullanılan yazılı malzemenin ve özellikle de gazete makalelerinin bilgi kaynakları büyük ölçüde, Osmanlı coğrafyasında faaliyet gösteren ve Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı olan misyonerler tarafından sağlanmıştır. Misyonerler sahip oldukları dini fanatizm doğrultusunda, yazılı basını kullanarak ve Amerikan halkına yönelik konuşmalar yaparak,

Amerikan kamuoyunu Türklerin aleyhine galeyana getirmeye ve bu durum vasıtasıyla Amerikan hükümeti üzerinde, Ermeniler lehine Osmanlı İmparatorluğu'na karşı siyasi ve askeri müdahalede bulunması için baskı kurmaya çalışmışlardır.

Ermeni olayları nedeniyle Batı Avrupa ve Birleşik Devletlerde başlatılan bu propaganda fırtınası karşısında Türkleri ve Osmanlı hükümetini savunabilecek sözcüler yok denecek kadar azdı. Ermeni olayları çerçevesinde Batı Avrupa veya Amerikan basınında Türklerin lehine sütun bulma imkânı, eğer varsa da birkaç kişinin dışında, kapalıydı.

Tanıtımını yaptığımız kitap, Amerikan basınında Türk karşıtı propaganda karşısında yer alma cesareti gösterebilen nadir insanlardan biri olan ve bu tavrı yüzünden ülkesinde tehdide maruz kalan Amerikalı aydın Francis Hopkinson Smith'in biyografisidir. Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü öğretim üyelerinden Doç. Dr. Selma Daşcı tarafından kaleme alınan eser, önsöz mahiyetindeki “Başlarken” başlıklı kısım (s.7-10), Resim listesi (s.97-99), Belge listesi (s.100),

Kitap Tanıtımı

Yayınlar (s.101-108), Dizin (s.109-112), Resimler (s.113-142) ve Belgeler (s.143-152) dışında altı ana bölümden oluşmaktadır.

Yazar, “Başlarken” başlıklı kısımda, Francis Hopkinson Smith’in yazar, ressam, mühendis, iş adamı ve gezgin gibi farklı kimlikleri tek bir bedene sığdırmış olan özelliğine vurgu yapmıştır. Smith’in Osmanlı dünyasına hayranlık duyduğuna, Osmanlı insanını gerek kalemi, gerekse fırçasıyla incelik ve zenginlikle anlattığına ve bu anlamda da ihmal edildiğine değinerek hakkında kapsamlı bir çalışma yapılmamasından hareketle hayatını kaleme almaya karar verdiğini belirtmiştir. Hazırladığı bu çalışmada kendisine katkı sağlayanlara teşekkürlerini sunmuştur.

Kitabın “Francis Hopkinson Smith Kimdir?” başlıklı ilk bölümünde (s.11-26), anlaşılacağı üzere Smith’in aile kökleriyle beraber çocukluktan itibaren hayat hikâyesi ele alınmış, kısaca yazarlık çalışmalarından, resmetme yeteneğinden ve antikalara olan düşkünlüğünden bahsedilmiştir. Smith’in büyük büyük babasının Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi’ni imzalayan kişilerden birisi olduğuna işaret edilmiştir.

“Mühendislik Projeleri” adlı ikinci bölümde (s.27-30), iş adamı ve müteahhit olarak önemli projelere imza atan Smith’in bu projelerinden örnekler sunulmuştur. Özellikle Fransız sanatçı Frédéric Bartholdi tarafından yapılarak Birleşik Devletlerin bağımsızlık savaşında yaşamlarını feda eden Fransızlar ile Fransa-Birleşik Devletler arasındaki dostluğun anısına hediye edilen Özgürlük Heykeli’nin temel inşaatının Smith tarafından yapılmış olması dikkate değerdir.

“Yazar Kimliği” başlığı altında sunulan üçüncü bölümde (s.31-38), Smith’in kaleminden çıkan romanlar tanıtılmış, yazıp resimlediği kitap ve seyahat metinlerinden örnekler verilmiştir. “Ressam Kimliği” başlıklı dördüncü bölüm (s.39-49), Smith’in edebiyat kariyeri gibi hareketli ve başarılarla dolu olan ressamlık kariyerine ayrılmıştır. Smith’in çizmiş olduğu resimlerin tasvir ve ekol açısından zenginliği-çeşitliliği üzerinde durulmuştur.

“İstanbul Günleri” başlığını taşıyan beşinci bölümde (s.50-71), Smith’in Türkler hakkında işittiği tüm ön yargılı ve olumsuz yorumlara rağmen, defalarca geldiği Osmanlı Başkenti’nde Osmanlı dünyasının mimarisine, yaşam biçimine, kültürel ve sanatsal zenginliğine, inanış biçimine ve insancıl bulduğu halkına ilişkin gözlemlerine yer verilmiştir.

“Ermeni Olayları ve Francis Hopkinson Smith” başlıklı son ve altıncı bölümde (s.72-96), anlaşılacağı üzere Smith’in İstanbul’a yaptığı sayısız seyahat sırasında, Osmanlı İmparatorluğu’nun içinde bulunduğu siyasal koşulları ve Ermeni olayları özelinde yaşanan güncel gerginlikleri yakından izleme fırsatı bulduğu vurgulanarak biyografisi yazılan Amerikalı aydının, kendi ülkesinde verdiği demeçleri ve Amerikan basınındaki yorumları üzerinden “Ermeni Olayları”na yönelik bakış açısı ele alınmıştır. Yazar tarafından kitabın en fazla sayfasının yer ayrıldığı bu bölümde Smith’in, 1894-1896 yılları arasında çıkan Ermeni isyanları sonrasında Amerikan basınında bir koro halinde başlatılan Türk karşıtı kampanya karşısında sergilediği tutum ve “Ermeni Meselesi”ne ilişkin Amerikan basınında çıkan değerlendirmelerinin bir bölümü şöyledir. Smith, Avrupa’nın Bulgar halkını özgürlüğe kavuşturduğunu, Ermeniler için de aynı amacı gerçekleştirmeye çalıştığını vurgulamaktadır. Ona göre, olayların ulaştığı boyutun nedenlerinden biri de Amerikan hükümetinin korumasına güvenerek yasalara

Kitap Tanıtımı

meydan okuyan ve yanlış yola sapan misyonerlerdir. Misyonerler, Türklerden ve onların dininden nefret etmektedirler ve her ikisini de yıkmak niyetindedirler. Onların, Robert Kolej’de ve Pera’daki Bible House’da merkezleri bulunmaktadır ve buralardan Ermenileri kışkırtmaktadırlar. Ermenileri de kurnaz ve entrikacı olarak değerlendiren Smith, Ermeni Devrimci Komitesi’ni suçlamakta ve başlıca amaçlarının katliamları kışkırtmak, Türklerde nefret duygusu uyandırmak suretiyle Ermeniler için evrensel bir sempati yaratmak niyetiyle hareket ettiklerine değinmektedir.

Sonuç olarak yazar tarafından, Amerikan kaynaklarından faydalanılması dışında, Smith’in İstanbul’a yaptığı seyahatlerin izlerini Osmanlı arşiv kaynaklarından da izlemeye gayret edilerek titiz bir çalışma ortaya koyulduğu görülmektedir. Yazarın bu kitabının, özellikle “Ermeni Meselesi” üzerine çalışmalarda bulunan araştırmacılar için faydalı olacağına şüphe yoktur. Bununla birlikte, eğer yapılacaksa kitabın ikinci baskısı sırasında, “Resimler listesi” altında verilen bir kısım görsel malzemenin fotoğraf olarak listelenmesi uygun olacaktır.

Nuri Karakaş*

* Dr. Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İzmir, nuri.karakas@ege.edu.tr